

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњег у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „Школског листа“ у Сомбор.

Бр. 8. У Сомбору 30. априла 1884. Год. XVI.

ВАРОШКИ И СЕОСКИ УЧИТЕЉ.

(Свршетак.)

Учитељ, као што већ више пута нагласисмо, може да дела у свима гранама јавнога живота, али се морамо изјаснити, да и ту треба да има неке границе, јер претераност у свему па и овде није целисходна. У васпитачком и просветном правцу учитељу је отворено поље, на коме може да дела у највећој мери; али у животу надолaze често струје, које хоће да оштете учитеља и сваког другог, који није трезан и пажљив. Ту мислим политичко делање учитељево.

Политика (тај нож с' две оштрице) распрострањена је у највећем степену. Она је чудо омиљена ствар, којом се радо баве богати и сироти, звани и незвани; те и учитељ неосетно се ње хвата на своју сопствену штету.

Ма да нам је жеља била, да пишући овај чланак муком пређемо преко овог тугаљивог питања, ипак не бесмо тако сретни, да смо га могли обићи; оно нам се силом наметло да и о њему што речемо.

Учитељ, као верни и једини пратилац свога народа у добру и злу по чистом мишљењу, не би требао да напусти ову доста опасну позицију и да изневери свој народ. Али ми овде отворено изјављујемо: да учитељ треба да се клони политике као живе ватре, шта више ми би му то законом забранили. Немојте ме молим вас осудити, да желим угушити учитељству слободу, то не; ја само желим, да сачувам учитеља и његову сироту породицу од грозних последица. Зар је нужно набрајати доказе, како жалосно пролази политичар учитељ. Само ради тога не би дао учитељу да се у политичко коло хвата. У таким приликама учитељ мора напустити свој народ, не злонамерно, него из нужде и што је „кошуља ближа од хајине“ — и оставити га самом себи. Учитељ само тамо нека се појав-

љује, где се тиче унапређења и цветања миле нам наше до-
вине; шта више ту нека је први. Онај је учитељ највећи до-
мољуб, који своје умне силе жртвује процветању целокупне нам
домовине. Никада неможемо одобрити учитељу, да се истиче као
вођа неке политичне странке. Пред очима сваког учитеља треба
да лебди слога, мир, љубав и топла ж-ља, да у општој просвети
што већма напредујемо. Али зато треба да је учитељ верни чу-
вар свога аманета: своје вере и своје народности; а зато му
нико неможе то у зло уписати.

У овоме погледу подпуно делимо мишљење врсног нашег
пријатеља г. Ст. Коњовића, који се у своме једном чланку што
је изишао у овом листу прошле године*) изјаснио: да се кло-
нимо јавног рада и руковођења на политичном пољу. Како он
вели, не мисли се тиме казати, као да учитељство наше није
дорасло за то, него све због обзира на посљедице, које отуда
могу да изађу, као што има примера. Ту свако олако може да
прође, само учитељу се не може тако лако опростити.**)

Ето то је укратко рад и делање, управо то би требао
да буде задатак сваког сеоског учитеља. Таки треба да му је
рад у народу. — Питамо сад, да ли тако и у томе правцу
могу да делају и варошки учитељи? Отворено одговарамо, да
немогу, јер немају земљишта за тај свој посао.

Варошки учитељ, који је — нузгред буди речено — оп-
терећен с мањим послом у школи — боље је награђен од сеос-
ког учитеља. Варошки учитељ сву своју снагу и сву своју
бригу има да посвети једино својој школи, и кад је ову задо-
вољио, испунио је тиме задаћу своју. Варошка публика врло
мало бриге води о своме учитељу, осим што захтева од њега,
да својим званичним дужностима строго одговара. По свршеним
овим дужностима, може учитељ остало своје време да употреби
на што му је воља; а врло много на усавршавање самога себе.
Код сеоског учитеља, као што смо напред изложили, сасвим је
обратно Овај незна се где има више посла или у школи — у
којој редовно има више разреда са стотином и више деце --
или у народу.

Рекли смо, да сеоски учитељ врло лако може да постане
„центрумом“ у својој општини, а варошки то неможе да буде.

*) Види бр. 6. „Шк. Листа“. — Писац.

**) Упућујемо г. писца а и све друге учитеље на чланак „Дужности народног
учитеља“ у 18. бр. Ш. Л. од г. 1881., у ком је о тој теми са пуно мудрости и родољубља
проговорио славни пољски списатељ Крашевски. V.

У селу је учитељево знање од преке потребе народу, а у вароши ако не треба да буде сувишно а ово се мора признати, да није баш ни од преке потребе. У варошима се налази цвет српске интелигенције, која је у свему покретач и управљач и учитељ је ту као и остали други само испомагајућа снага Народ што живи по варошима, има обично више образовања него онај са села, те ту није потребе да се учитељ мори и мучи око његовог унапређења, а баш ако то учини, помажу варошком учитељу и други образовани чланови народа, којих у вароши има довољно. И у политичној радњи учитељ је варошки поштеђен, пошто тај посао воде људи у тој ствари стручњаци. Једном речи: рад варошког учитеља ограничен је једино на рад међу четир школска зида. По томе за варошког учитеља могао би да дође човек с мање знања и спреме, само нека су вични у школском послу. Рад сеоског учитеља започиње се у школи а свршује се међу народом. Скоро да речемо, једва да се може тачно обележити граница раду сеоског учитеља. Овај не може бити вешт само у методици, него мора располагати и другим знањем, мора бити свестрано образован т. ј. он треба да је човек на своме месту. По томе добри, ваљани и свестрано образовани учитеља требало би да учитељују по селима, где неби само учили у школи, него и у народу, а слабије и млађе снаге да дођу у варош. А то у животу баш није. Цвет српског учитељства скоро је сав по варошима, а који није, тај гледи, како ће се што пре дочепати масне варошке штације. На села су пуштени неуки а млади људи, који не схватајући свој задатак и немајући довољно научне и моралне јачине, скоро сви напуштају своју позицију, на којој као учитељи народни треба чврсто да стоје, напуштају свој народ и овај остављен сам себи тумарајући по мраку незнања убогаљи се морално и материјално. За ово зло прво се криве народни учитељи, који су се увукли међу четир школска зида и тамо раде само онолико, колико је најнужније, а народ им је — девета брига. Дабогме да оваки учитељи нити могу тражити уважаења, поштовања и љубави од свога народа, а без овога нема учитељу напредка ни у школи, јер народ непоштујући учитеља не поштује ни школу, а где је тако стање, ту је далеко свако добро!

Има међу сеоским учитељима ваљаних опробаних старијих делија, који би требали да поведу коло у томе правцу, па да неуче само децу него и народ, а за награду ће добити љу-

бав и поштовање од свога народа, а то је велика добит, са којом се не може баш сваки похвалити.

Најзад још једном да речемо: да би, ако желимо наш народ, нашу веру и нашу школу да сачувамо од свију могућих неприлика, једини спасоносан начин био, да наши ваљани и угледни учитељи долазе на она места, где прети највећа опасност свему ономе, што нас Србином чини. Речи је и сувише просута за бољитак народни, само је мало дела, а то нам је баш од преке потребе.

А. Р. П., *учитељ.*

ИЗВЕШТАЈИ О СТАЊУ НАРОДНИХ ШКОЛА.

(Свршетак.)

7. Прегледав 4. марта о. г. српску народну школу у *Сулошу* затекао сам у истој од 79 уписаних ученика, пошто је био то недељни дан, само 36 ученика (26 м. и 10 ж.) с којима је учитељ *Урош Мађаревић* добар успех исказао, што је тим веће хвале вредно, пошто је исти примио од свог претходника забатаљену школу.

С погледом на искушена предлажем:

1. Да се изрече признање црквеној општини Сулошкој на ревности, којом је своју школску зграду у потпун ред довела.

2. Да се изрече признање учитељу Урошу Мађаревићу што он у својим ваншколским часовима ревностно подиже воћарство и негу пчела — и да се исти позове да ове корисне гране привреде распростире међу одраслим члановима своје општине.

8. Прегледав српску народну школу у Бану дана 5. марта о. г. затекао сам у истој од 70 уписане школске деце 45, с којима је учитељ *Божидар Ђосић* показао врло добар успех из свију наставних предмета. Школска дворана је према оволиком броју школске деце сувише малена, светлост се у истој укрштава.

Према том предлажем:

1. Да се позове црквена општина у Бану да у току овог лета измакне зид школски према порти, те тим да школску дворану у довољној мери продужи, да том приликом касира на истој прозор школи са преда и из авлије, но да место истих отвори 4 повећа прозора са улице. Том приликом да набави довољан број скамија.

2. Да патоше собе у учитељском стану.

3. Да се изрази признање учитељу Божидару Ђосићу на врло добром успеху у школском раду и на ревности око подизања школског врта у порти.

9. Прегледав 6. марта о. г. српску народну школу у *Кишфалуби* затекао сам у истој 54 деце, са којом је учитељ *Мирко Марјановић* у натач својих 44 год. учитељске службе показао добар успех.

Школску дворану затекао сам у врло занемареном стању, прљаву, обијену, добар део исте запремљен је камином, светлост је у истој укр-

штена, долази деци с десне руке, скамије су тако високе, да деца седећи у њима висе, а кад стану на под, не виде се из скамије.

Према том предлажем :

Да се наложи црквеној општини у Кишфалуби :

1. Да своју школску дворану на тај начин преустроји, да прозор из авлије претвори у врата, да несретни камин са свим укљони са садањег му места а тим школску дворану распространи, а пећ да метне где су сад врата, на која се улази у школу. Да за редовно чишћење и ложење школе држи потребног послужитеља.

2. Да садање школске скамије, које су по школско здравље са свим шкодљиве, избади из школе, да место њих начини потребни број кратких скамија, окројених према узрасту деце, те да исте онда поређа тако, како би учитељев сто стојао према вратима, која воде у учитељев-стан а светлост долазила деци с леве руке.

10. Прегледав дана 7. марта о. г. српску народну школу у Шароку затекао сам у истој 38 ученика и како учитељ *Павле Ивчић* није законито за учитеља оспособљен, то се успех ученика му може назвати довољан. Школска дворана ове црквене општине је тако малена и тесна да добар део деце седи на земљи уз пећ, а учитељски стан се састоји само из 1 собе. Пошто ова општина има 70 брачних парова, а људи су у истој општини доста имућни — то предлажем :

Да се повери администратору протопопијата Мохачкога да уз су-тицај среске политичке области на лицу места приволи црквену општину Шарочку :

1. Да ову садању школу било уз новолне услове прода или ти пак сруши и на место ње на земљишту крај цркве угодну и довољно пространу нову школу сазида.

2. Да учитељску плату по брачним паровима распореже и на законити износ исте од 340 фр. себи законито оспособљеног учитеља изабере.

Пошто даље до 20 деце чланова општине Шарочке, који су на пустари *Херцег-Лаку* у служби, тамошњу туђу школу походе, то умолити властелинску управу пустаре Херцег-Лака да одреди пристојан хонорар, за који би парох Шарочки према одредби §. 49. шк. уредбе од 1872. исту децу у православној вероисповести и српском језику у одређено време поучавао — иначе ће одбор овај бити принуђен, да у извршење §. 10. шк. уредбе тражи путем политичке области да се српска православна деца са исте пустаре у школу Шарочку, која не одстоји даље од $\frac{1}{4}$ сата хода уврете и родитељи те деце, који су властелинске слуге, на саразмерно поднашање трошкова око одржања школе Шарочке притегну.

11. Прегледав дана 8. марта о. г. српску народну школу у Ивању затекао сам од 8 уписане школске деце њих 6, са којима је учитељ *Јован Радовић*, који за учитељско звање није по закону оспособљен, показао довољан успех. Школска дворана је тамна, скамије су сувише дугачке. Пошто у Ивању нема више од 12 српских породица, то учитељска плата не износи више од 70 фр. годишње са једном собом за стан. Садањи учитељ, који ту службује већ 8 год. дана издржава се тим, што већи део дана с пролећа, лети и јесени иде на надницу.

Према том предлажем:

1. Да се Јован Радовић привремени учитељ Ивањски по молби својој израженој ми на лицу места устмено премести и именује за привременог учитеља у Хидошу, с тим, да има своје ново место до 1. септ. т. г. наступити, о чему да се општина Хидошка и Ивањска известе.

2. Да се позове црквена општина у Ивању да ради одржања своје школе од идуће школске године споји плату учитељску и црквењачку на коју би се онда у своје време привремени учитељ одбором овим именовао.

3. Да своје дугачке скамије расече на полак и да их окрене по том тако, како би прозор школској деци с леве руке стојао, да прозоре на својој школској одаји распространи да иста тим виднија постане.

12. Походив дана 8. марта о. г. српску народну школу у *Безедеку* нисам од 10. у исту уписаних ученика *затекао ни једнога*. Школска одаја је ниска, мрачна без икаквих учила само што има једну скамију, у истој има кревет, на ком ноћива сестра учитеља Арона Гојковића, баба, сва у ритам, уз то нема. Исти учитељ прешао је 73. год. живота није за своје звање законито оспособљен, школу никад не држи и има плату од 6 фор. у новцу, 9 мерова наполице, 9 мер кукуруза, 3 фата дрва и ужива 2 ланца земље, 1 собу и кујну.

С погледом на очајно стање ове школе предлажем:

1. Да се наложи учитељу Арону Гојковићу да има своју глухонему сестру из школе иселити, наставу школске деце уредно држати, иначе да ће се учитељског звања лишити.

2. Да се наложи путем црквене општине Липовачке, камо Безедек као филијал спада, становницима Безедечким, да имају своју школску собу оправити, окречити, у истој бар још две скамије начинити, таблу и рачунаљку набавити и своју децу уредно у школу слати.

13. Прегледав 9. марта о. г. српску народну школу у *Липови* *затекао сам у истој од 55 уписане школске деце 38*. Успех школске деце није довољан јер се учитељ Димитрије Радојчић, који служи 23. год. у месту, још ни данас није прилагодио настави по новој методи. У школи вема никаквих учила, учитељска плата једва ако износи укупно 100 фор.

Поводом тим предлажем:

1. Да се наложи учитељу Димитрију Радојчићу да се помоћу књига, писаних за употребу народних учитеља поучи и извешти предати школске предмете по новој методици.

2. Да се наложи црквеној општини у Липови да има у току ове школске године:

а) набавити школи својој потребна учила;

б) патосати учитељски стан;

в) оградити учитељску башту ако није могуће прошћем а оно бар живом оградом.

3. Поверити администратору протопресвитерата Мохачког да уз сутицај среске политичне области учитељску плату у износу законитог минимума од 340 фор. на становнике исте општине распореже и за плату исте сва нужна на лицу места учини.

Бр. 14. Прегледав дана 10. марта о. г. српску народну школу у

Титошу затекао сам од 44 уписаних ученика исте школе 40 њих и уве-
рио сам се срадошћу да су сва деца најуредније ишла у школу. Учитељ
Милош Десанчић, који службује у истој општини 3 год. дана *исказао је*
својим извршним радом најодличнији успех у свима наставним предметима.
Од учила су потребне овој школи библијске и природописне слике.

У погледу школске опреме стакла је ова школа у особи *Јосифа*
Јагића, одветника у Мохачку, дарежљивог добротвора, који је даровао
школи 8. нових удесних скамија и нов врло удесно распоређен орман.

Школска дворана је цигљом патосана, отуда јој је дувар влажан
Према том предлажем:

1. Да епархијски школски одбор изрече *Јосифу Јагићу* одветнику
у Мохачу и са своје стране најтоплију захвалност, што је исти веледушно
даровао српској народној школи *Титошкој* нове удесне скамије и школ-
ски орман.

2. Да изрече учитељу *Милошу Десанчићу* похвално признање на
труду и ревности, којом је одличан успех у настави школске деце исказао.

3. Да наложи црквеној општини у *Титошу*:

а) да своју школску дворану према забату куће бар још за 3—4
метара продужи, да отвори на истој 4 повећа прозора и то на истим
местима, где се сада налазе два мања прозора, да по том дворану патеше
даском — и да од учевних средстава набави још слике за библијску и
природописну наставу.

15 Прегледав дана 10. марта о. г. српску народну школу у
Маишу затекао сам у истој од 100 уписаних ученика њих 82, са којима
је привремени учитељ *Љубомир Митрић* показао *врло добар успех у на-*
ставним предметима. Школа ова има сву учевну опрему и општина је
са хвале вредном ревношћу набавила школи 15 нових скамија, удешених
врло удесно према узрасту деце, али је број школске деце толики да се
иста у садању дворану не могу да смеете.

Поводом тим предлажем:

1. Да се изрече похвално признање црквеној општини у *Маишу*
на ревности, којом је иста своју школу са новим и врло удесним сками-
јама снабдела.

2. Да се позове иста да још у току ове школске године своју
школску дворану распротрани а то ће учинити најцелисходније, ако
школски дувар према улици што већма буде могуће на улици измакне.

3. Да се изрече признање привременом учитељу *Љубомиру Ми-*
трићу на труду и ревности, којом је у школској настави врло добар
успех показао. —

Завршујући овај делимични извештај о наведеним народним шко-
лама, радујем се што могу известити Славни Одбор, да сам за време овог
прегледања у свакој прилици искусио, да пречасни протопресвитер *Радо-*
лав Андрић, заслужни администратор протопресвитерата мохачког, под-
с^сручним му црквеним општинама и представницима истих унапређење на-
родних школа у спољним и унутарњим одношајима њиховим, ревнано
похађање истих, уредну наплату учитеља, заиста ретком љубави и пле-

менитим одушевљењем на срце меће и да се овом његовом топлом заузимању има приписати да је у многој општини протопресвитерата Мохачког народна настава добра и напредна.

Молим Славни Одбор да би поменутом пречасном протопресвитеру Радославу Андрићу изволео изразити признање на родољубивом му заузимању око унапређења народне наставе у протопресвитерату Мохачком.

У Будимпешти 15. марта 1884.

Славном Одбору с дужним поштовањем

С. В. Поповић,
епарх. шк. реч.

ПОСТЕПЕНИ РАЗВИЈТАК ГОВОРА.

Говор чини човека човеком; говор и жива реч отвара широм двери људског удруживања и саобраћаја. Како је бедник онај човек, коме су уста за овај свет затворена, те ни ромори, ни говори, ни се с киме разговара.

И тишина је веома често потребна, али не увек. Човека у раду буни много говор — он захте мира: човек малаксао у раду треба мира и покоја, да се прибере и опорави.

Но и мртва тишина човеку је досадна. Веома мало је часова у људском животу, који захтевају таково стање. Њему троба саобраћаја; он потребује друга, са којим ће да измени своје мисли, који ће му у раду и животу дати упутства и савета, кога ће можда и сам кадгод моћи да усаветује.

Како човека самца веома често ужасава ова гробна, нема тишина, а како га разгали друштво весела друга и пријатеља, те га често моли, да га не оставља самог.

А шта је то говор, како је постао и како је почео да се развија?

На ово питање није баш лако јасно дати одговора; јер описна фраза: „говор је јасно исказивање мисли, њиме постаје јасно оно што се мисли“, није довољно, да нам протумачи ово, што смо се упитали

У органе за говор спадају плућа, јетра, језик, зуби, непце и усне; поглавито усни органи много доприносе, да се чини говор.

У плућима се живо обрађује уцрпљени ваздух, ту је лабораторијум животне хемије; ту је дифузија гасова, ту су снајања, разлучивања; ту ендоз- и ексоозмоза. У појединим мехурићима бронхија јесу органичени апаратићи, где се врше такви хемијски процеси. Поједини саставци ваздушног медија у непрестаном су таласању и раду, те неприметно мењају састав и особину. Но нас овом приликом више занима рад ваздушних молекула, него ли њихов састав и промена. Нама је нужно да се произведе звук, да дођемо до гласа и отуд даље на речи и говор.

Трвењем ваздушних честица, њиховим покретом и хемијским процесом догађају се најлак мукли звукови, који се разбију о снажну поставу човечијег тела, која не даје, да нам исти дођу до ушију.

У срцу, где су најживље функције, склапањем и ширењем срдачног мишића догађају се најважнији хемијски процеси, од којих зависи вас рад и живот људски. Нормални одгуцаји срца јасно казују здраво стање телесно и ваљан расположеј душевни, а противно се догађа у болесном

стању. Кретом својим удара се крајњи део о грудну поставу између 5. и 6. ребра. Ударањем двају чврстих тела постаје звук; одкуцаји срца могу се да чују. Но није ово још, што нас води до реченог, горе постављеног питања.

Глас што се у говору јавља долази из груди и грла; у првом случају обрађују се грудни звуци, а у другоме стварају се посебни звуци у грчаном гротлу. Човек говори из груди и грла; говор је његов час јачи а час слабији; глас који долази из грла и груди час јаче а час слабије таласа бубну опну нашега уха.

Да би јасан појам добили о звуку и гласу у човечијем говору, треба нам на кратко вратити се познатом физичном закону о звуку. Нама је довољно ако репродукујемо оно физично правило стубовног таласања у свиралама. У свиралама је ваздушни стуб, који заталасан производи звук. Уређен звук проноси пријатан или непријатан глас.

Таласање се догађа послојно: један слој за другим таласа се. Густе и проређени ваздушни слојеви мешају се, а мешавином креће се ваздух; кретањем ваздуха јавља се ваздушна струја. Удари пограничних ваздушних молекула изводе звук, који је нејасан и недотиче се нашег уха. Тек на отвору пред усницом од свирале цепају се ваздушни молекули; они задиру о ивице, те тиме дају јасан звук: свирку. Продирање исто бива и на другима отворима, а вешта рука заклапањем и отклапањем отвора даје им хармонички вид, да нам слух не пара.

Подобно томе догађа се и у нашем грлу. Гркљан је подобје какве свирале. На место отвора под усницом, овде су гласовне везице у гласници. Оне се владају по правилу о таласању жице на виолини, које гласи: Што краћа жица, у толико виши звук; што је жица више затегнута, у толико јаснији даје глас.

Затезањем и отпуштањем гласовних везица јавља нам се у грлу јасни или мукли глас, који различитим крхањем и одбијањем о пречаге, помоћу непца, језика, зуба и усана добија разне облике.

Хук, који нам се јавља из грла, заокругљава се и добија разне гласовне видове. Одбијањем о непчану и зубну површину лаким сутицањем језика стварају се у устима округли самогласи: „а, о, е, и“; јачим покретом усних мишића постаје самоглас „у“, и трепетним поскоком језика самогласно „р“. Ударањем звука о усне пречаге јављају се звуци, које према томе и делимо на непчане, усне, носне, зубне, течне и грлене. Уз ове гласове, што их у граматички употребљујемо за образовање говора, јављају нам се још сила звукова у нашим устима, којима немамо знакова, да их обележимо.

Од облика јабучице и њезиних саставних делова, као и од облика других говорних органа јавља се разлика у појединим говорима. Но ова је разлика слаба, а производња звукова није толико големо растројена, да се људи не би могли да споразуму у гласовима. Ово гласовно својство вежбањем се дотерива и усавшава, отуда су разлике у појединим људским говорима, начину говора, наречијама и нагласцима.

Склон и састав говорних органа чини, да музичари деле поједине групе гласова: тенор, сопран, алт, баритон, бас. Но овоме припомаже и

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

вежбање. Како је грло и сви гласовни органи строј мишића, то је ласно, да их околна струја измени и подругојачи. Растом и снажењем мишића сарамерно телу и његовом саставу мења са глас — гласовно мутирање. По саставу је телесни склоп женскиња нежнији од мушкиња; грло је тађе, а сарамерно и гласовне везице и отвор на гласници је ужи; за то им је глас тађи и виши од мушкиња: отуда је у народу да се говори о танком грлу девојачком.

Развијтком телесним усавршава се гласница сарамерно годинама; но и овоме је довољно изнимних случајева.

Гласница у деце је много једноставнија, управо непотпуно обрађена, а гласовне варијације не толико разноврсне код неувежаног малиша колико код одраслог човека. Ми знамо колико је монотono и необрађено прво гласање у детињу грлу.

Несносна дрека детиња пара нам уши, те би се тарасили такове музике; само нежна љубав родитељска спокојно трпи и подноси дреку и писку онаког њиховог малише, те га с времена на време заварави и притишава.

Мало по мало појављују се поједини органичени гласови и речи. Понајпре приклапањем усана и опирањем језика протенава малиша своје прве слатке речи: та-та, на-на, ма-ма, па-па, ла-ла. Дуго траје времена, док му се језик усавршава и дотерује; до својих десет година тепа не престано, и још нема моћи ни умења, да употреби све гласове.

У детињем говору ненци и грло више почивају и одмарају се; његовом говору не требају нечани гласови *љ, и, ж, ш, ћ, ч, ђ, џ* извимј. Њему су излишни и грлени гласови *и, к, х*; па их је или изоставило или другим заменило; њему је тешко изговарати „р“ и многе двогласне сугласе.

Ево како их замењује: *ж* у *з*, *ш* у *с*, *љ* у *л*, *њ* у *н*, *ћ* и *ч* у *ц*, *ђ* и *џ* у *дз*, *и* у *д*, *к* у *т*. На место *р* у замену долазе гласови: *л, и, у* и *ј*. Од најобичнијих дијтонга одпао је други глас н. пр. *св, сл, тв, бл, ир, зн, дв*, па се говори само просто: *с, т, б, и, з, д*; слогови са *р* заменути су са *л*: *вла-та, тла-зим, пло сти*; двогласно са *ш* умекшало га је, као што напред видесмо н. пр. *шљ* у *сл*; *сли-ва*.

Од изостављених гласова најпре се обикне да употреби грлене, па онда нечане гласове; најкасније се навикне употребити гласа *р*; те често одрасло дете, које је већ у школи доста напредно, у читању буквара још никад да се њему обикне.

Ради примера ћу овде да испишем једну дечију песму у тако тенавском њиховом говору:

О, и ја би јатат модо,
Али најпле тлеба модо,
Тлеба стлемен да се пошнем,
И остлуда, да да топнем;
Тлеба толан да да стедне,
Тлеба узда да загеднем:
Тлеба тети, тлеба смети,
Па да видис тато с лети.

Светозар Арсенијевић.

С Т И П С А.

Показујући ђацима како комад, тако и истуцане стипсе учитељ (— ица) пита за име, а прозвани ђак на питање одговара.

Стипса се по облику разликује од камените соли, она је особеног (кристалног) изгледа, али не коцкастог, него осморастог (т. ј. кристалише у осморцима.)

Стипса је боје беле; није провидљива него прозачна и сјајна као стакло.

Кусе јој је слатко-каштар (опор, љут) и купи уста; стипса се топи већ у хладној води, брже пак и већма у врућој.

Греботина јој је бела.

Кад се греје, она се топи а у великој и јакој топлоти постане белом шупљикавом масом (жежена стипса), која се по што се измрви и иситни, на ране посина.

Тврдоћа јој је од прилике така и тек нешто мало већа него у камените соли.

Комађе стипсе даје се разбијти и показује тада нераван, *шкољнаст лом*, т. ј. један комадић има пупчасту а други удубљену плочу

Стипса је један пут и по тежи од воде (т. ј. нека извесна, за премина воде је $1\frac{1}{2}$ пута лакша од толике исте запремине стипсе.)

Стипса је врло познат коп (минерал), који се оскудно у природи налази; осим тога има је нечисте у земљи и смешане с другим камењем; у већој количини добија се из разних копова (минерала.)

Стипса се употребљава при бојадисању, при табачењу (чињењу) за скидање длакâ с животињских кожа, у туткалесању папира, за тискање шарâ на откању, за бојење кожâ, у лекаству и т. д.

1. У чему се каменита со слаже са стипсом а у чему се од ње разликује?

2. Опиши осморац и пореди га с коцком по површинама, боковима, рогљевима и осовинама!

3. Како се од коцке прави осморац а од осморца коцка?

4. Начини (ма од чега) коцку и од ње осморац а од њега опет коцку!

Систем: соли.

Које копове до сада познасмо и размотрисмо?

У чему се они све подударају? — У том, што су чврестога склона, састава и што се у води растварају, у след чега имају куе, који није никад кисео; даје је у њих још слаба (мала) тврдоћа, мала нарочита важина и бела греботина.

Копови (минерали), који имају те особине, зову се соли.

Које соли познајете дакле?

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(Будимски протопресвитерат.) На Благовести од 2—6 час. п. п. обдржаван је шк. испит у Калазу: На испиту било је 68 деце у прва

два разреда, а идуће шк. год. отвори ће се III. разред. --- Деца су испитивана: из молитава и библ. приповедки стар. и нов. завета по књизи: „Прва настава у вери.“ Осим овог првог предмета, испитивана су из срп. језика: читање, писање, језикословље и декламовање, даље слав. језик — читање, мађар. језик, рачун умни и писмени, очигледна настава, појање и певање, и напоследку гимнастика са дечацима. На испиту присуствовао и председавао је местни г. парох К. Николић и чланови мес. шк. одбора и многи пријатељи школе. Г. парох као председник и управитељ отворио је и закључио је испит лецим сходним говором, наводећи: да су они жељни испита, јер се овај већ више година није обдржавао. Ово с тога, што нису имали сталне оспособљене учитеље, а зато нису имали, што плата учитељска све до 1883. ни minimum учит. плате није достигавала. — Данас пак учитељ калашки има до 500 фор. годишње плате. (Ово се има само у ревност г. пароха К. Николића негдашњег отличног учитеља будимског уписати, јер он је то у својој општини извео.) — После испита како г. управитељ, тако и сви чланови изразили су г. П. Станичковом учитељу своје подпуно задовољство, и захвалили му се на његовом великом труду око обуке и васпитања деце. И ја сам као гост присутан био, и морам доиста похвалити труд и лепо методично знање младога учитеља г. П. Станичковог. Деца су на свако питање лепо у подпуној реченици одговарала, а особито су леп успех у веронауци и рачуну показала. Нуз то деца врло лепо читају и пишу, па по томе положен је добар темељ за старије разреде. Што се пак здравља тиче, на деци сам приметио: да су здрава, чила и весела. На последку споменути ми је, да је ова општина намерна подићи ново школско здање, но као сиромашна општина то није у стању чинити без припомоћи, јер ова општина не броји ни подпуних 600 српских душа. Школа и црква нема никаква имања, него се ове издржавају од чланова тамошње општине. С тога врло добро и племенито дело би учиниле наше славне општине које су устају (као и поједине особе), па да на ту цјел овој сиромашној општини колко толико припомоћи пошљу. Као што сам извештен, ова се општина обратила на многе наше богатије дољње општине, и неке се и одазвале, а многе се још нису. Школа се безусловно нова подићи мора, јер је тамошња стародревна школа тако мала, да по пропису неби се смело више од 20—25 шк. деце у њу сместити. Ова општина има преко 80 за дневну школу способне деце (међу овима 56 мушке деце.) — У течају прошле год. купила је ова општина врло лепо место за нову школу, а то је место од јужне стране према православној цркви, и сучељава се са црквеном портом. Стара је школа од северне стране у порти. — Да би за будућа времена учитељска плата овде осигурана била, то је општина усљед комасације земаља, учитељу на уживање опредељени 4 јутра пашњака (у брегу Арановачи), са дозволом више шк. власти наше примила у своје руке, од којег пашњака општина већ о. г. сади виноград, који ће временом знатан доходак општини доносити. Накнаду за ту земљу општина учитељу свом у готовом новцу плаћа, и то: првих 5 година по 50 фор. годишње, а после 5 год. док и виноград плода уздоноси плаћа ће 100 фор. На оваком ревносном заузимању за овомесну школу прву

похвалу заслужује г. парох К. Николић, који је од свог срца рад, да му подручна школа у сваком погледу напредује. П. Берућ.

(Београд.) Кр. белгијско посланство у Београду објавило је овдашњим српским књижевницима, да је белгијски краљ одредио, да се годишња награда од 25.000 франака, коју је краљ установио, ове године изда писцу најбољег дела, у коме би се изложило, шта треба радити и какве мере треба предузимати, да се наука о географији популарише и да се настава о њој што већма развије у научним заводима разних степенa. Странци су позвати да конкуришу упоредо са белгијским писцима. Списе ваља послати белгијском министарству унутрашњих дела у Брислу најдаље до 1. јануара 1885. г. — Говори се да ће „Просветни Гласник“ почети опет поново да излази.

(Прва скупштина немачких учитеља у Аустрији) сазвана је за 11., 12. и 13. авг. т. г. по нов. кал. у Опаву у Шлезији. На ту скупштину позива се све немачко учитељство у Аустро-Угарској.

(Чешка.) У Чешкој излазе десет педагошких листова, који се зову: 1. Škola a život, 2. Učitel'ské listy, 3. Beseda učitel'ská, 4. Posel z Budče, 5. Komenský, 6. Paedagogium, 7. Česká Škola, 8. Narod a škola, 8. Učitel'ské noviny и 10. Pěstoun (Васпитач.)

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

12. „Прва читанка за шцке школе у Босни и Херцеговини. У Сарајеву накладом земаљске владе за Босну и Херцеговину 1883.“

Под овим насловом издала је земаљска влада за Босну и Херцеговину на свршетку прошле године буквар за комуналне школе у тим земљама.

Чујемо из поуздана извора, да је тај буквар издан у два једнака издања, од којих је једно штампано ћирилицом а друго латиницом. Међутим, нити је учитељска школа сомборска, нити је уредништво овога листа до данас ове букварове од надлежних власти добило. Сасвим случајно дошао нам је један примерак овог латиницом штампаног новог буквара, који смо прочитали и налазимо за дужност о њему неколико речи проговорити и обштинству га нашем приказати.

Осведочена је истина, да су народне школе огледало народног умног и моралног развитка. У несрећним српским земљама Босни и Херцеговини свирјепи Турци су 400 година господарили држећи народ у тами и незнању и угњетавајући га морално и материјално. Мало, врло мало било је у тим земљама народних школа, и те су подизале поједине имућније православне србске црквене обштине употребљујући у њима књиге најпре из Србије, а сада србске књиге из Угарске.

У неколицини римокатоличких школа употребљаваху отци Фрањевци књиге из Хрватске, а мухамеданске школе училе су децу књизи турској и арапској

Од како је аустро-угарска војска у смислу берлинскога мандата запосела Босну и Херцеговину подижу се у тим покрајинама на све стране комуналне школе, и влада се труди да унапреди народну просвету код

www.unib.rs

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

становништва од сва три закона, држећи да ће се то најлакше постићи у вађањем комуналних школа.

Комуналне школе нису досада биле у стању ни код најпросвећенијих народа у Европи религиозно-морално васпитање народно у оној мери унапредити, као што то чине доброуређене вероисповедне школе. За наш пак народ, а особито за Србе православне вере, комуналне школе ни издалека немогу бити онако користне као што су православне србске вероисповедне школе.

Ко добро познаје наш народ увериће се да су за њега вероисповедне школе, и сва је прилика да ће покушај са комуналним школама само забуну и незадовољство проузроковати међу народом од сва три закона; јер разноврстни су интереси у мухамеданаца, у православних Србаља и у босанских римокатолика, на никако неће моћи комунална школа задовољити све подједнако; с тога би ваљало да се под државним највишим надзором свакој вероисповести остави своја вероисповедна школа, као што је то овде у Угарској од старине било, и као што је с малим изузетком и данас на свестрано задовољство свију вероисповести и целог народа.

Међутим овде није реч о томе, него о првој школској књизи, коју је земаљска влада за Босну и Херцеговину за новозаведене комуналне школе у тим земљама издала, и коју књигу сада са читаоцима Школскога Листа упознати желимо.

Поменута земаљска влада заслужује хвалу и признање што је озбиљно наумила да даде израдити нове школске књиге, које ће одговарати схваћању и начину мишлења народа у Босни и Херцеговини и што је притом не само латиницом него и ћирилицом исте књиге издавати почела.

Мило нам је такође што је у оба издања употребљен фонетички правопис по системи Даничићевој и по начину, који је сада код Србаља скоро свуда уобичајен. Висока земаљска влада показала је тим добру вољу да жели напредак народних школа подишоћи, али што се језика тиче нашли смо у књизи овој пуно хрватштине и по наособ таквих израза, које Срби у Босни и Херцеговини немогу разумети те ће се деца тим бунити и учење ће им отешчати. За сада само најгрубље погрешке, које опазисмо износимо овде на видик, а то су:

На самом наслову називају се народне школе „пучке;“ при свем том, што је прва хрватска учитељска скупштина у Загребу још 1872. године донела закључак да се у место „пучких школа“ народне школе имају звати, на што се на жалост слабо сада у Хрватској пази.

На стр. 22. оздо у последњем реду написано је „у вртлу“ место „у врту;“ на стр. 24. употребљена је реч „равнају“ место „управљају;“ на страни 25. и даље свуда у место „самогласи и сугласи“ стоји: „гласице и сугласице;“ на страни 26. народна пословица: „ко се Богу моли, тога Бог и воли“ изврнута је овако: „тко се богу моли, тому бог и воли;“ на страни 28. стоји: „пијешћу“ у место пећу („Људи се немјере пећу по памећу“); на страни 31. неупутно је стављена реч „пробире“ у место „бира.“ Ове сам грубље погрешке нашао у рукописноме делу.

У штампаном делу на стр. 36. стоји: „Угибљите се“ место „укло-

ните се псу;“ „чувајте се змије да вас не упекне а ваљало би „ненецне“ или неуједе; на страни 37. у место „почни“ и „дочни“ стоји „почми“ и „дочми“ а у место „свршити“ стоји „овршит.“

У глави трећој на страни 39. у место „очешљам“ стоји „почешљам“ а мало ниже на два места у место „учим“ стоји „учим се;“ на страни 40. у чланку под бројем 33. стоји: „Ја му се наклоним“ у место „поклоним;“ „учитељ нарише“ у место „нацрта.“ У место „табла“ и „таблица“ стоји „плоча“ и „плочица,“ а у место „када се настава сврши“ стоји „када се наук сврши.“ На страни 41. под бројем 34. у место: „Не ходи неочешљан стоји: „неичешљан“ — а тако се заиста у Босни неговори.

Други део „прве читанке“ садржи у себи такозвану букварску читанчицу у којој су четврта и пета глава те књижице. У четвртој по правилима очигледне наставе распоређени су предмети за читање о школи, о деци, о дечијим играчкама, о кући, о домаћој животињи, о врту, пољу, шуми, гори, води, селу, граду, занатима и занатлијама; о човеку и родбини; о дневном и годишњем времену и о новцу. Свега има ова глава 18 одељења и у сваком се излажу најпре резултати очигледног посматрања, описи, песмице, моралне приповедчице, пословице и загонетке, као што је то и у нашој новосадској првој читанци. Градиво је побрано понајвише из зорне обуке Милана Кобалије, из дела Ст. В. Поповића, Људевита Варјачића, Змаја Јована Јовановића, покојног Мијата Стојановића, Мите Поповића, Ивана Трнског, Доситеја Обрадовића, Ивана Филиповића, Петра Деспотовића, из хрватске почетнице а нешто мало а из србског буквара од Дра Натшевића. Избор је добар, али језик је у приказима од хрватских писаца на гдекоји мести такав, да га Срби у Босни неће разумети шта више деца ће по где који изрази на подсмех служити. Овде ћу само навести оне изразе, који су најгори и који се никако у тим за србску децу у Босни намењеним књигама трпити немогу. Под бр. 1. у место „свијетлост“ написано је „свјетло,“ табла зове се плоча, таблица, плочица, писаљка зове се п. сало, а креда „жеса.“

Под бројем 2. у место: „Отац се вратио с посла“ као што се у народу свуда па и у Босни говори, стоји груби германизам „вратио се од посла“. Приповедчица: „Мали Никица“ (стр. 7) несрећно је изабрана, по језику је неправилно написана, а тврдња „да се први Никици завуче у главу те му изједоше мозак, сасвим је неприродна, те по томе неистинита, а уз то још и груба. У загонетки на стр. 7. има реч „Кухач“; тако говоре можда у Загорју, а у Босни се каже „Кувар.“

На броју 3. у чланку „играчке“ неупутно су узете речи „зовика“ место зова“; „чврталка“ у место „чегрталка“; „зврк“ у место „зврка“; „шкатуљица“ у место „кутијица“; у приповедци „Браћа и сеје“ уз исте ове речи стоји још и „узврне“ а то је немачко „erwiederte“; ми кажемо: „одговори.“

(Свршиће се.)

Р А З Н О.

(Свиларство у Бачкој.) Прошле године гајиле су се свилене бубе у 97 места у Бачкој. У самој Шајкашкој произведено је галета за 8648 фор. 59 н. Поједина места добише отуд: Гардиновце 234-31 фор., Каћ

1330-32 ф., Доњи Ковиљ 478-57 ф., Горњи Ковиљ 201-39 ф., Лок 204-66 ф., Мешорин 573-42 ф., Ковиљ-Сент-Иван 382-36 ф., Тител 444-99 ф., Чуруг 784-59 ф., Госпођинци 1003-13 ф., Ђурђево 834-27 ф., Надаљ 222-65 ф. и Жабаљ 1953-93 ф. Остала српска места на жалост су слабо учествовала у том раду, али у толико више немачка села, од којих је н. пр. сам Хоџак произвео галета за 2195-43 фор., тако да је на сваког појединог свилара дошло 22-40 ф., што је зацело лепа узредна зарада за сиромашне људе. У Сомбору је произведено галета за 769-93 фор., а у Н. Саду за 768-28 ф. Како је сад опет наступило време за гајење свилених буба, то поново позивамо сву нашу гг. учитеље и учитељице, да не избегавају тај користан рад и да се потруде, да за исти задобију што више руку у својим местима. Уједно нека се настоји, да се не занемарује гајење дудова, без којих нема опстанка свиларству.

(Приправничка „Беседа“ у Сомбору.) На Ђурђев-дан 23. о. м. приредили су приправници и приправнице српске учитељске школе у Сомбору „Беседу с игранком“ у корист сиромашне омладине у приправничком заводу. Програм беседе састојао се из десет комада и изведен је ваљано и на потпуно задовољство присутне публике.

Н Е К Р О Л О Г.

15. априла престао је на Цетињу црногорски митрополит *Висарион Љубиша* у 61. години живота. Покојник је био брат српског књижевника Стевана Љубише. Као архимандрит био је професор, а после и ректор цетињске богословије. Нека му је вечна успомена!

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

Тражи се учитељ у Перлезу. Плата 560 фр., огрев, стан и јутро земље. Мол бенице маџарски написане и белогом од 50 нов. снабдевене шаљу се до 20. маја по пов. кал. кр. школском надзорништву у Вел. Бечкерек.

НОВЕ КЊИГЕ.

Milica Pripoviedka iz narodnoga života. Napisao ruski dobrovoljac Kiritić Preveo Nikola Begović. U Zagrebu 1884. Tiskara „Narodnih Novinah“ 8° s, 102.

О бракоразводним узроцима православне цркве. Писмо Доктора Богословије Емилијана пл. Радића адвокату Д. В. У Новом Саду. Парна штампарија Николе Димитријевића 1884. Вел. 8° с. 19.

Грамматика старог словенског језика, за средње школе краљевине Србије саставио Стојан Новаковић. У Београду издање и штампа краљ. српске државне штампарије 1884. — Цена 2 динара.

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

Г. Јов. Деспотовићу уч. у Бремену. Лист Вам посламо у пола цене и молимо за претплату. — Г. К. Драгосавцу уч. у Слобоштини. Изволите доплатити још 50 нов., па ће Вам се лист слати целе ове године.

Овим бројем излази претплата свој оној гг. претплатницима, који су се претплатили на четири месеца. Молимо их да претплату понове, јер ће им се иначе од идућег броја лист обуставити. Још се могу добити сви бројеви од ове године.

Издаје и уређује : НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Витерман.